

דיסקין קר"א ה, לה, וראה משנ"ב מהד"ו דרשו שיע' 4). ויש שפירש, שכיון שקשירת השעיר היא מדיני השעיר המשתלח, הרי היא דוחה שבת, והוסיף, שמתעם זה גם אין איסור 'מחמר' בהולכת השעיר ברשות הרבים כשהוא נושא את הלשון (מנחת אברהם, ע"פ דברי הגר"ח, ראה ביאורו להלן ד"ה גמרא). אולם יש שכתב, שכיון שאין דרך לקשור לשון של זהורית בראש הבהמה, נחשב 'מחמר' כלאחר יד (הערות הגר"ש אלישיב, ע"פ תוס' ישנים לקמן סח, א).

בָּא לֹו אֶצֶל פְּרוֹ שְׁנֵיהָ וְכוּ' אֲנִי וּבֵיתִי, ואף שכבר אמר 'אני וביתי' בוידיי הראשון על פר זה [כמבואר במשנה לעיל (לה, ב)], חוזר ואומר כן בוידיי שני, שכיון שעדיין לא נתכפר בשחיתת הפר ולא נגמרה כפרתו, ראוי שיזכיר את עונותיו על פרו ויחזור ויתודה עליהם (תוס' רא"ש, תוס' ישנים, נדפס להלן מג, ב).

גְּמָרָא. שְׁמַע מִינָהּ אֶקְשִׁירָה קָאֵי, שהיה קושר לשעיר הנשחט לשון של זהורית בצוארו, כנגד מקום השחיטה (רש"י). ויש שפירשו, שלא היה קושר לשון של זהורית, אלא חוט שני, לסימן, כדי שלא יתערב (תוס' ישנים; תוס' רא"ש).

וקשירת הלשון אינה אסורה משום 'עבודה בקדשים', משום שמשקל הלשון שבראש השעיר הנשחט היה כלשהו, ונשיאתה על ידי השעיר אינה נחשבת 'עבודה' [ואכן, אסור להוסיף יותר ממשקל כלשהו]. ואף קשירת הלשון בראש השעיר המשתלח, שמשקלה היה שני סלעים, אין בה איסור משום 'עבודה בקדשים', משום שהוא מדיני השעיר המשתלח שתהיה קשורה בו לשון של זהורית (מנחת אברהם, ע"פ דברי הגר"ח בגדר דין לשון של זהורית, ראה ח' הגר"ח (מהד"ו מישור) עמ' צ).

וקשירת הלשון בראש השעיר המשתלח קודמת לקשירה בראש השעיר הנשחט [כמבואר במשנה], אף שקדושת השעיר הנשחט גדולה יותר [שהרי הוא קרב על גבי המזבח], משום שבשעיר המשתלח היו קושרים את עיקר הלשון, שהוא החלק שהיה מלבין כשהיו מתכפרים העונות (קול הרמ"ז. וראה גבורת ארי). ויש שתיירך, שקשירת הלשון שבשעיר המשתלח היא מדיני השעיר, שמחובתו שתהיה קשורה בו לשון של זהורית, ולכן קשירתו קודמת לקשירת הלשון בראש השעיר הנשחט, שאינה אלא כדי שלא יתערב (מנחת אברהם, ע"פ דברי הגר"ח הנ"ל).

דְּפָרָה נְמִי בְּעֵי כּוֹבֵד, ואף שכורכים עימה את עץ הארז והאזוב, שיש בהם כובד, צריך שיהיה בה שיעור, שכלל שהכובד מרובה עדיף (תוס' ישנים; תוס' רא"ש). ויש שפירש, שצריך שיהיה בה שיעור כדי שתהיה כבדה שבשעת זריקתה תיפול מהר לתוך האש, ולא תפרד מהאגודה בעודה באויר ותלך לכאן ולכאן (ריטב"א).

אֵיתִיבָה אֲבִי כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה כּוֹרֵךְ בְּשִׁירֵי לְשׁוֹן, ומשמע שהיה חולק את הלשון לשנים, והיה נותן את חלקה יחד עם עץ הארז והאזוב, ובחלק הנותר, דהיינו שיירי הלשון, היה כורך את שלשתם יחד (רבינו אליקים. וראה שיש יצחק).

אֵימָא בּוֹנֵב לְשׁוֹן - שהיתה סרוקה במסרק, ובראשה האחד נעשית צרה כמין זנב (רש"י), ואת חלקה הרחב היה נותן יחד עם עץ הארז והאזוב, ובחלקה הצר שהיה ארוך יותר מעץ הארץ והאזוב, היה כורך את שלשתם יחד (רבינו תנאלי, נדפס להלן מב, א; ערוך ערך שר - ו, ושיח יצחק בדעתו; רבינו אליקים). ומכל מקום נחשב שאין שיעור ללשון של פרה, משום שלגבי הלשון של שעיר המשתלח שהיה שיעורה מרובה, לשון של פרה אין לה שיעור (מהר"א אמיגו).

אֵלָא אֵימָא וְאַחַר כֶּךָ לָקַח וְאָמַר, ולדעת רבי חגא שמתמא מקדש עשיר שהביא קרבן עני יצא, היתה הברייאת יכולה לנקוט דין זה גם במטמא מקדש שהיה עשיר מתחילתו, והפריש מעות לקנין ואחר כך לקח ואמר, אלא אורחא דמילתא הוא שלא היה מפריש קרבן עני אם לא שהיה עני (תוס' ישנים). אולם יש שכתב, שגם לדעת רבי חגא לא נאמר דין זה אלא בעני והעשיר, שכיון שכשהפריש את המעות לקינו היה חייב בחטאת ועולה, הוקבעו המעות לקרבנות אלו, ולכן כאשר לקח בחלקן חטאת, ממילא נקבעו השאר לעולה, אף שעשיו כבר העשיר ואינו חייב עולה, אבל בעשיר שהפריש מעות לקן, כיון שאינו חייב להביא עולה [אף שאילו היה מביא קן היה יוצא ידי חובתו], לא נקבע על המעות מעולם שהם עומדים לעולה, ולא יחול שם עולה בלקיחתו את החטאת, ולפיכך הוצרכה הברייאת לנקוט דין זה דוקא בעני והעשיר (שפת אמת).

אֵין פְּרִיזוֹן לְעוֹף, שלא אמרה תורה פדיון אלא בבהמה (רש"י, ע"פ משנה במנחות ק, ב וגמ' שם קא, א), וגזירת הכתוב היא (רדב"ז איסורי מזבח ו, ד). ויש שכתבו טעם, שבהמה אחר שהקדישה בפה ונעשית קדושת הגוף, עדיין אין קדושתה גמורה, שהרי צריך לקבל את דמה בכלי שרת, ואף סכין השחיטה לכמה דעות צריכה להיות כלי שרת, וכיון שחסרה קדושת כלי, יש לה פדיון, מה שאין כן עוף שכל עבודתו ביד ואינו חסר כלי שרת, קדושתו שהקדישוהו בפה היא כקדושת כלי, וקדשים שהתקדשו בכלי אין להם פדיון [כמבואר במנחות (שם)] (רש"י שם מנחות שם; בית האוצר א מערכת א-י כלל סד, המוכיח כן מהגמ' שם קא, א).

וְהָיָה חֲטָאת אֹלֵלָא לְמִיתָהּ, שלאחר שיקריב בהמה לחטאת, יהא דין העוף כדין חטאת שמתו בעליה שדינה למתה, ומכאן מוכח שדין חמש חטאות הממות הוא גם בעוף ולא רק בבהמה (שיטמ"ק מנחות ד, ב אות כח, ראה שם שיש סוברים שהלכה זו נאמרה רק בבהמה, וראה עוד שער המלך פסולי המוקדשין ד, א, המיישב את דברי הגמ' כאן עם שיטה זו).

מְצוּרַע עֵנִי שְׁהִיָּא קֶרְבֵּן עֲשִׂירִי יֵצֵא, ואפילו לכתחילה מביא, ותבוא עליו ברכה (מאיירי לעיל ע"א), אלא שאגב הסיפא בה שנינו שעשיר שהביא קרבן עני לא יצא, כתבה כאן הברייאת 'יצא' לשון דיעבד (ר"ש נגעים יד, יב, רע"ב שם). ויש שסובר, שדין זה הוא דוקא במצורע, אבל בקרבן עולה ויורד, עני שהביא קרבן עשיר לא יצא (ספר החינוך מצוה כגה), משום שעל העני להביא חטאת ועולה, ואילו עשיר מביא רק חטאת, שלא כמו במצורע ששניהם מביאים חטאת ועולה (שפת אמת, בדעת החינוך, וראה מנחת אברהם התמה, שהלא החינוך כתב טעם אחר, שהבורא ריחם עליו שלא ידחוק עצמו להביא יותר ממה שמשיגה ידו).

הָא רַבִּי רִחְמָנָא תּוֹרַת', והטעם שמורים מ'תורת' עני שהביא קרבן עשיר, וממועטים מ'זאת' עשיר שהביא קרבן עני, ולא להיפך, משום ש'מעלין בקודש ואין מורידין', ולכן יש לרבות את העני שהוסיף על חיובו, ולמעט את העשיר שגירע מחיובו (רש"י כריתות כח, א, וכע"ז בריטב"א כאן).

מִשְׁנֵהּ. קָשֶׁר לְשׁוֹן שֶׁל הַזְּהוּרִית בְּרָאשׁ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, ואף שקשר זה עתיד להתקיים לעולם, שהרי אינו עשוי להתירו, מכל מקום מותר לקושרו ביום הכיפורים, הואיל ואינו צריך לו לאחר שילוח השעיר, ולכן אינו נחשב 'קשר של קיימא' [ועוד יתכן, שעל ידי דחיפת השעיר ינתק הקשר ולא יתקיים] (ש"ת מהר"ל